

Cantata academica Ľuboša Bernátha ako hudobný symbol akademického prostredia

Zuzana Zahradníková

Summary

The contribution focuses on the significance of music in the academic environment, specifically on its representative and symbolic function during university ceremonies and celebrations. Special attention is given to Ľuboš Bernáth's work *Cantata academica*, which was created and premiered on the occasion of the 25th anniversary of the founding of the Catholic University in Ružomberok. The composition, based on sacred texts and a cyclical form, reflects the idea of the university as a space of knowledge, faith, and creative collaboration. The work represents a synthesis of artistic, spiritual, and pedagogical dimensions, thus becoming a symbolic manifesto of the university's identity.

Hudba tvorí prirodzenú a nezastupiteľnú súčasť spoločenských aj akademických rituálov, pričom v univerzitnom prostredí zohráva výraznú reprezentačnú a symbolickú funkciu. V slovenskom kontexte sa tento jav prejavuje jednak prostredníctvom historicky etablovaných foriem, ako sú slávnostné hymny či príležitostné skladby, jednak vďaka novším kompozíciám, ktoré reagujú na aktuálne potreby akademickej obce. Akademické slávnosti – promócie, inaugurácie, jubileá či iné významné udalosti – sú tradične rámcované živým hudobným vystúpením alebo profesionálnymi zvukovými nahrávkami. Ich stabilnou súčasťou je štátna hymna a pieseň *Gaudeamus igitur*, v európskej tradícii vnímaná ako symbolická „študentská hymna“ so stredovekými univerzitnými koreňmi.

Do formovania hudobného profilu akademických ceremoniálov sa aktívne zapájajú aj súčasní skladatelia, ktorí na objednávku univerzít či fakúlt vytvárajú diela s ceremoniálnym charakterom – slávnostné fanfáry, intrády alebo orchestrálne skladby. Tieto kompozície rešpektujú požiadavky na dôstojnosť, reprezentatívnosť a slávnostnú atmosféru prostredia, pričom často využívajú typické prvky ako fanfárové motívy dychových nástrojov alebo chorálové úvody, ktoré podčiarkujú ceremoniálny charakter podujatia. Postupne sa tak stávajú súčasťou stabilného repertoáru univerzít a prispievajú k budovaniu ich tradície aj vizuálnohudobnej identity. Medzi reprezentatívne príklady patria *Jubilejné fanfáry* ¹ Eugena Suchoňa pre Univerzitu Komenského v Bratislave, Fanfáry Ladislava Burlasa pre Prešovskú univerzitu v Prešove či Univerzitné fanfáry Pavla Kršku pre Katolícku univerzitu v Ružomberku.

Do tejto línie akademických kompozícií organicky zapadá aj nové dielo *Cantata academica* slovenského skladateľa Ľuboša Bernátha, skomponované pri príležitosti 25. výročia založenia Katolíckej univerzity v Ružomberku. Kompozícia bola vytvorená vo februári 2025 na podnet autorky článku, ktorá pôsobí ako dirigentka Univerzitného speváckeho zboru BENEDICTUS. Ambíciou bolo pripraviť dielo, ktoré by umeleckou formou reflektovalo identitu Katolíckej univerzity, spĺňalo požiadavky slávnostného reprezentatívneho charakteru a mohlo sa stať súčasťou oficiálnych osláv jubilea. Premiéra skladby zaznela počas slávnostného koncertu *Alma mater resonat* 24. septembra 2025 v ružomerskej Synagóge za účasti akademických hodnostárov, zahraničných hostí, členov akademickej obce i širokej verejnosti.

Skladateľ Ľuboš Bernáth

Ľuboš Bernáth (1977) patrí medzi popredných predstaviteľov súčasnej slovenskej kompozičnej tvorby. Pedagogicky pôsobí na Vysokej škole múzických umení v Bratislave a externým spôsobom aj na Janáčkovej akadémii múzických umení v Brne. Je členom Spolku slovenských skladateľov, Zhromaždenia delegátov Slovenského ochranného zväzu autorského (SOZA) so sídlom v Bratislave a Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru Konferencie biskupov Slovenska (KBS).

Bernáth aktívne spolupracuje s viacerými domácimi aj zahraničnými interpretmi a telesami, medzi inými s komorným ansámblom Ad libitum z Budapešti a s orchestrami Hilaris a Zoe. Jeho kompozičná činnosť je žánrovo rozsiahla, pričom dominantné miesto v nej zaujíma duchovná hudba. Textová inšpirácia Bernáthových diel vychádza najmä z biblických textov, osobitne zo žalmov, no autor využíva aj iné druhy duchovných textov ako sú hymny, sekvencie, omšové ordinárium či duchovná poézia. K jeho najvýznamnejším duchovným dielam patria: *O mitissima virgo Maria*, *Kantata Chrzcielna (Kantata ad fontes)*, *Orationes et Canticum Mariae – Žalm č. 2*, oratorium *Svätý Martin*, kantáta *Vzkriesenie Lazara*, *Brevi orationes pro defuncti*,² *Turíčne oratórium* a kantáta *Lauda Sion*, ktorá zaznela v premiére počas festivalu Bratislavské hudobné slávnosti 2025.

Cantata academica nie je prvým výsledkom spolupráce Ľuboša Bernátha s Katedrou hudby KU v Ružomberku. Autor sa opakovane zapájal do vedecko-výskumných projektov pracoviska. Jeho skladba *Ecce panis Angelorum* bola publikovaná a nahraná v rámci projektu *Musica nova spiritualis*. V roku 2021 vyšiel cyklus *5 žalmov* v notovej edícii *Exsultate justi*. Bernáthove diela sú pravidelne uvádzané aj v koncertnej praxi pedagógmi katedry, čo potvrdzuje prepojenie jeho tvorby s umeleckým a vzdelávacím prostredím.

Cantata academica

Cantata academica predstavuje cyklickú vokálno-inštrumentálnu kompozíciu určenú pre dva sólové hlasy, miešaný a ženský zbor a klavírne kvinteto v obsadení: klavír, flauta, husle, viola a kontrabas. Koncepcia vokálneho i inštrumentálneho zloženia bola determinovaná dostupnosťou interpretačných síl a umeleckých telies pôsobiacich na Katedre hudby, ktorá dielo realizovala v premiérovej interpretácii. V prostredí akademických a školských umeleckých telies dochádza k prirodzenej fluktuácii členov, čo ovplyvňuje aj konkrétnu podobu interpretačného zloženia. Obsadenie preto reflektuje reálne podmienky a dostupnosť interpretov v čase naštudovania diela.

Stálym umeleckým telesom katedry je univerzitný spevácky zbor, ktorý pôsobí kontinuálne od založenia univerzity a predstavuje základnú platformu pre vokálne projekty väčšieho rozsahu. Na interpretácii diela sa podieľali nielen študenti, ale aj pedagógovia, ktorí zastávali sólové a inštrumentálne party (soprán: Miriam Žiarna, Martina Procházková; husle: Rastislav Adamko; klavír: Martin Jurčo). Takéto kolektívne prepojenie pedagogickej a študentskej zložky prispelo k vytvoreniu interpretačného priestoru, v ktorom sa pedagogická skúsenosť a študentská energia vzájomne dopĺňali.

Popri miešanom zbore vystúpil v dvoch častiach skladby aj ženský zbor, ktorý tvoria pedagogičky, študentky a absolventky katedry, čím sa vytvára interpretačné spoločenstvo prepájajúce viaceré generácie. Jeho zaradenie do kompozície nie je len organizačným, ale aj estetickým rozhodnutím: ženský zbor tu plní funkciu farebného kontrastu voči miešanému zboru a vytvára odlišný emocionálny a výrazový register. V niektorých častiach skladby preberá reflexívnu alebo lyrickú funkciu, čím prispieva k rozvrstveniu hudobnej dramaturgie diela.

Cantata academica je koncipovaná ako desaťčasťový vokálno-inštrumentálny cyklus, z ktorého dve časti (intermezzá) majú výlučne inštrumentálny charakter a osem častí je vokálnoinštrumentálnych: I. Oslavovať budem Hospodina – II. Pater noster – III. Nunc, Sancte, nobis Spiritus – IV. Intermezzo č. 1 – V. Ave Maria – VI. Ochraňuj ma, Bože, k tebe sa utiekam! – VII. Intermezzo č. 2 quasi Pastorale – VIII. Dominus regit me (Psalm 23) – IX. Rector Potens Verax Deus (hymnus) – X. Zvelebujte Hospodina!

Textová báza diela vychádza z duchovných prameňov v latinskom a slovenskom jazyku, čím autor reflektuje jednak akademický kontext (latinčina ako tradičný jazyk vzdelanosti), jednak vlastný inklinujúci vzťah k sakrálnej vokálnej tvorbe. Kompozičný rámec kantáty tvoria úvodná a záverečná oslavná časť, ktoré plnia funkciu tematického i duchovného ohraničenia cyklu.

Z hľadiska ideového zámeru sú do diela integrované dve základné modlitby kresťanskej tradície – *Pater noster* a *Ave Maria* – ktoré autor označuje ako „základnú ideovú kostru kantáty“. Biblický text Žalmu 23 (*Dominus regit me*) prináša motív dôvery a viery, zatiaľ čo hymny *Nunc, Sancte, nobis Spiritus* a *Rector potens, verax Deus*

tematizujú vzývanie Ducha Svätého ako darcu múdrosti, sily a poznania a oslavu všemohúceho Boha.

Osobitnú pozíciu v cykle zaujíma šiesta časť *Ochraňuj ma, Bože, k tebe sa utiekam!*, v slovenskom jazyku, ktorá predstavuje intímnu modlitbu prosby a reflexie. Charakterový kontrast k vokálnym častiam vytvárajú dve čisto inštrumentálne *intermezzá* pôsobiace ako meditatívne medzihry a priestory pre duchovné sústredenie.

Zaujímavým aspektom prepojenia hudobného materiálu s ružomberským akademickým prostredím je aj 5. časť kantáty, v ktorej autor využíva gregoriánsky spev *Ave Maria*. Ten nadobúda v diele symbolický rozmer, keďže jeho úvodný motív použil Pavol Krška v roku 2000 pri komponovaní *Univerzitných fanfár*, ktoré sa odvtedy stali neoddeliteľnou súčasťou oficiálnych akademických slávností univerzity. Gregoriánsky spev *Ave Maria* sa tak stal hudobným emblémom univerzitnej identity. Bernáth túto skutočnosť reflektuje vo svojom spracovaní: autentická melódia chorálu zaznieva striedavo v ženských a mužských hlasoch, pričom ju sprevádza držaný bourdon, čím sa vytvára dojem modlitebnej statickosti a duchovnej hĺbky.

Pred vstupom vokálnej časti autor uvádza tému vo violovom parte, zatiaľ čo klavírny sprievod pozostáva z rozložených sextolových akordov, ktoré svojou harmonickou farebnosťou a tekutosťou rytmu evokujú impresionistický zvukový charakter. Táto kombinácia tradičného chorálneho materiálu a moderného harmonického jazyka poukazuje na syntézu starého a nového, ktorá je typickým znakom Bernáthovej duchovnej kompozičnej estetiky.

Záver

Cantata academica Ľuboša Bernátha predstavuje pozoruhodný príspevok do súčasnej slovenskej kantátovej tvorby, v ktorej sa prelína duchovná inšpirácia, intelektuálny obsah a spoločenský rozmer umeleckej výpovede. Autor v diele vytvára prepojenie medzi hudobným umením a akademickým prostredím, čím reflektuje širšiu myšlienku univerzity ako priestoru poznania, viery a tvorivej spolupráce.

Kompozičná koncepcia, založená na cyklickom princípe, symbolicky zobrazuje proces akademického života – od oslavy a vzývania, cez meditáciu a introspekciu, až po apoteózu poznania. Tým nadobúda dielo charakter hudobnej metafory štúdia a vedeckého hľadania, v ktorom sa prelínajú fázy poznania, pochybnosti i duchovnej obnovy. Zapojením študentov a pedagógov do interpretačného procesu získava dielo rozmer spoločnej tvorby a prenosu hodnôt. Vďaka tomu získava *Cantata academica* nielen estetickú, ale aj pedagogicko-formačnú dimenziu, ktorá korešponduje s poslaním univerzity ako miesta osobnostného i kultúrneho rastu.

V celkovom vyznení možno dielo chápať ako metaforu akademického života – ako cesty medzi poznaním a vierou, medzi racionalitou a inšpiráciou, medzi individuálnym výkonom a kolektívnou skúsenosťou. *Cantata academica* tak predstavuje umelecký manifest univerzitného spoločenstva, ktoré prostredníctvom hudby vyjadruje svoju identitu, duchovné korene i tvorivú otvorenosť svetu.

Poznámky

- 1 Fanfáry vznikli v roku 1937 pod názvom Slávnostné fanfáry uvítacie, pričom ich v roku 1938 Akademický senát vyhlásil za Akademické fanfáry Univerzity Komenského. V roku 1969 boli pri príležitosti 50. výročia založenia UK a 500. výročia založenia Academie Istropolitany premenované na Jubilejné fanfáry. Eugen Suchoň – Diela. Hudobné centrum. [online]. 2025 [cit. 2025-10-08]. Dostupné na: <https://hc.sk/o-slovenskejhudbe/osobnost-detail/988-eugen-suchon/diela>
- 2 ZAHRADNÍKOVÁ, Zuzana: Vokálno-inštrumentálna tvorba Ľuboša Bernátha, vychádzajúca z biblických žalmov. In: *Cantus Choralis Slovaca 2020*. Pazúrik, M. - Kološťová, M. [Ed.]. Banská Bystrica: Belianum, 2021, s. 197.

Literatura

ZAHRADNÍKOVÁ, Zuzana: Vokálno-inštrumentálna tvorba Ľuboša Bernátha, vychádzajúca z biblických žalmov. In: *Cantus Choralis Slovaca 2020*: zborník materiálov zo 14. medzinárodného sympózia o zborovom speve v Banskej Bystrici. Pazúrik, M. - Kološťová, M. [Ed.]. Banská Bystrica - Belianum, 2021. s. 196-202.
ISBN 978-80-557-1832-3

Zdroje

Bernáth Ľuboš: Cantata academica. Partitúra. Rukopis. 2025.

Exsultate justi. Partitúra. Zahradníková, Z. Ed. Ružomberok: VERBUM, 2021. 141 s.
SMN 979-0-68509-009-0

Musica Nova Spiritualis. Partitúra. Zahradníková, Z. Ed. Ružomberok:, 2014. 104 s.
ISMN 979-0-9010008-5-8

Internetové zdroje

Eugen Suchoň – Diela. Hudobné centrum. [online]. 2025 [cit. 2025-10-08]. Dostupné na: <https://hc.sk/o-slovenskej-hudbe/osobnost-detail/988-eugen-suchon/diela>

Résumé

Príspevok sa zameriava na význam hudby v akademickom prostredí, konkrétne na jej reprezentačnú a symbolickú funkciu počas univerzitných ceremónií a slávností. Osobitná pozornosť je venovaná dielu Ľuboša Bernátha *Cantata academica*, ktoré vzniklo pri príležitosti 25. výročia založenia Katolíckej univerzity v Ružomberku. Kompozícia, postavená na duchovných textoch a cyklickej forme, reflektuje ideu univerzity ako priestoru poznania, viery a tvorivej spolupráce. Dielo predstavuje syntézu umeleckého, duchovného a pedagogického rozmeru, čím sa stáva symbolickým manifestom univerzitnej identity.

Klíčová slova: *Cantata academica*. Ľuboš Bernáth. Akademické slávnosti. Duchovná hudba. Súčasná slovenská hudba.

Key words: *Cantata academica*. Ľuboš Bernáth. Academic Ceremonies. Sacred Music. Contemporary Slovak Music.

doc. PaedDr. Mgr. art. Zuzana Zahradníková, PhD., vyštudovala odbor Cirkevná hudba na VŠMU v Bratislave. Od roku 2000 pôsobí na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku, kde od roku 2017 zastáva funkciu vedúcej Katedry hudby. Popri výučbe predmetov so zameraním na organovú hru je aj dirigentkou univerzitného speváckeho zboru BENEDICTUS. Vo vedecko-výskumnej oblasti sa venuje predovšetkým skúmaniu slovenskej sakrálnej hudby.